

CZU: 343.6

OBIECTUL JURIDIC AL INFRAȚIUNII PREVĂZUTE LA art.146 DIN CODUL PENAL

Rodica BERDILO

Universitatea de Stat din Moldova

În calitate de valoare socială ocrotită de legea penală, persoana trebuie privită ca un ansamblu de caracteristici sociale, biologice și psihologice ale unui individ, indiferent dacă acesta: a parcurs întreg procesul socializării; a devenit personalitate sau a pierdut capacitatea de a se realiza ca personalitate. Obiectul juridic special al infracțiunii prevăzute la art.146 CP RM îl formează relațiile sociale cu privire la viața persoanei care provoacă starea de afect a făptuitorului prin acte de violență, insulte grave, alte acte ilegale sau imorale. În ce privește relațiile sociale cu privire la viața persoanei, acestea constituie obiectul juridic de subgrup al infracțiunii date. Conținutul relațiilor sociale apărute de art.146 CP RM îl formează dreptul la viață. Obiectul relațiilor sociale apărute de acest articol îl constituie viața persoanei – valoare socială specifică în jurul și datorită căreia se formează, se desfășoară sau se dezvoltă asemenea relații sociale. Se exclude posibilitatea ca infracțiunea prevăzută la art.146 CP RM să aibă obiect juridic secundar.

Cuvinte-cheie: *obiect juridic al infracțiunii, valoare socială, relații sociale, persoană, drept la viață, viața persoanei, sănătatea persoanei.*

THE LEGAL OBJECT OF THE OFFENCE SET OUT IN art.146 OF THE PENAL CODE

A person, commonly accepted as a social value protected by the criminal law, must be perceived as an individual with a totality of different social, biological and psychological characteristics, regardless of whether he or she: has gone through the whole process of socialization; has become a personality or has lost the ability to become one. The special legal object of the offence set out in art.146 PC RM is formed by the social relationships concerning the life of the person which causes the perpetrator's state of affection through acts of violence, grave insults, and through other illegal or immoral acts. Meanwhile, the social relationships concerning the person's life form they represent the legal object of the subgroup of the offence in question. On the same note, the content of the social relationships defended by art.146 PC RM is formed by the right to life. As well as, the objects of the social relationships defended by this article is the person's life – the specific social value around and through which such social relationships are formed, developed or evolve. There is also excluded the possibility for this offence to have a secondary legal object.

Keywords: *the legal object of the offence, social value, social relationships, a person, the right to life, a person's life, a person's health.*

Introducere

Stabilirea răspunderii pentru o infracțiune apare ca o garanție eficientă a ocrotirii valorilor și relațiilor sociale pe care aceasta o lezează. Apărarea juridico-penală a obiectului infracțiunii are scopul prevenirii și contracarării săvârșirii infracțiunii care îl lezează. Lezarea valorilor sociale și a relațiilor sociale aferente, a căror apărare o asigură legea penală, constituie indicatorul pericolului social al oricărei infracțiuni. Obiectul juridic al infracțiunii este ceea ce apără legea penală. Anume datorită acestui fapt, fapta socialmente periculoasă, îndreptată împotriva unui asemenea obiect, este considerată infracțiune.

Esența antisocială a oricărei infracțiuni este condiționată, cu precădere, de obiectul ei juridic. În funcție de ierarhizarea valorilor sociale care fac obiectul infracțiunii, V.Grosu distinge: obiectul juridic general; obiectul juridic generic; obiectul juridic special [1, p.178]. Această ierarhizare tripartită corespunde trinomialului „legea penală – capitolul din cadrul părții speciale a legii penale – norma de incriminare din cadrul părții speciale a legii penale”. Însă, realitatea juridică, caracterizată prin diversitate și complexitate, impune completarea ierarhizării valorilor sociale care fac obiectul infracțiunii cu alte două categorii: obiectul juridic suprageneric; obiectul juridic de subgrup. În doctrina penală este admisă completarea acestei ierarhizări. De exemplu, S.Brînza menționează: „Pentru a satisface toate rigorile trecerii de la general la particular, suntem nevoiți să optăm pentru un număr de cinci termeni, deci pentru o împărțire pentapartită. Astfel, obiectul juridic generic (primul termen) privește ... infracțiunile cuprinse în Titlul VI din Partea specială a Codului penal al României; obiectul juridic de subgrup (al doilea termen) care se referă la faptele infracționale prevăzute în Capitolul IV „Infracțiuni privitoare la regimul stabilit pentru unele activități reglementate de lege” din titlul sus-nominalizat; obiectul

juridic coordonator (al treilea termen) care corespunde tuturor infracțiunilor contra proprietății intelectuale; obiectul juridic de combinație (al patrulea termen) care vizează toate infracțiunile săvârșite în cadrul unui domeniu al proprietății intelectuale, supus reglementării printr-o lege specială; obiectul juridic special (al cincilea termen) apărut împotriva fiecărei infracțiuni contra proprietății intelectuale în parte" [2, p.561].

Având în vedere natura juridică a infracțiunii prevăzute la art.146 CP RM, considerăm că valorile sociale și relațiile sociale aferente, apărute împotriva acestei infracțiuni, sunt reprezentate de următoarele cinci categorii (următorii cinci termeni): relațiile sociale cu privire la întreaga ordine de drept – obiectul juridic general; relațiile sociale cu privire la persoană – obiectul juridic suprageneric; relațiile sociale cu privire la viața și sănătatea persoanei – obiectul juridic generic (de grup); relațiile sociale cu privire la viața persoanei – obiectul juridic de subgrup; relațiile sociale cu privire la viața persoanei care provoacă starea de afect a făptuitorului prin acte de violență, insulte grave, alte acte ilegale sau imorale – obiectul juridic special.

În continuare, ipotezele enunțate mai sus vor fi susținute cu argumente.

Rezultate și discuții

Nu pot constitui obiectul apărării penale relațiile sociale care se află în afara sferei reglementării juridice. Dimpotrivă, relațiile sociale care intră în sfera reglementării juridice trebuie apărute de legea penală, făcând parte dintr-un obiect general al apărării penale. O.S. Sotula consideră că „din momentul în care intră în vigoare legea penală, relațiile sociale devin obiect al apărării penale... Atât timp cât nu se comit infracțiuni, relațiile sociale există ca obiect al apărării penale. După săvârșirea unei infracțiuni, aceste relații apar în calitate de obiect juridic al infracțiunii” [3, p.101]. E.L. Strelțov și E.A. Koreakina au un punct de vedere similar [4, p.81; 5, p.6].

Conform alin.(1) art.2 CP RM, „legea penală apără, împotriva infracțiunilor, persoana, drepturile și libertățile acesteia, proprietatea, mediul înconjurător, orânduirea constituțională, suveranitatea, independența și integritatea teritorială a Republicii Moldova, pacea și securitatea omenirii, precum și întreaga ordine de drept”. Referitor la această normă penală, în pct.115 al Hotărârii nr.33 din 07.12.2017 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolele 327 alin.(1) și 361 alin.(2) lit.d) din Codul penal (abuzul de putere sau abuzul de serviciu) (sesizările nr.80g/2017 și nr.129g/2017), Curtea Constituțională a Republicii Moldova subliniază că „legea penală în ansamblu, prin întregul său conținut, are drept scop protejarea interesului public, care se particularizează prin identificarea unor valori juridice concret determinate” [6].

În alin.(1) art.2 CP RM, valoarea socială, care reprezintă obiectul general al apărării penale, este desemnată generic prin sintagma „întreaga ordine de drept”. După intrarea Codului penal în vigoare, la 12.06.2003, săvârșirea primei infracțiuni a reprezentat momentul transformării relațiilor sociale cu privire la întreaga ordine de drept din obiect general al apărării penale în **obiect juridic general al infracțiunii**. Din punctul de vedere al Curții Constituționale, reprodus mai sus, rezultă că întreaga ordine de drept se particularizează prin identificarea unor valori juridice concret determinate.

În alin.(1) art.2 CP RM, dintre valorile sociale, care derivă din întreaga ordine de drept, se remarcă persoana. În acest mod, legiuitorul sugerează că infracțiunile aduc atingere acelor valori sociale apărute de legea penală, care fie aparțin persoanei, fie sunt legate de aceasta, în consecință suferind persoana.

În definirea noțiunii de persoană distingem câteva abordări. În contextul abordării filosofice, persoana este privită ca „subiect al activității morale” [7, p.157], ca „semnificație socială a individului, aspect socioetic și psihologic al acestuia” [8, p.214]. La limita dintre abordarea filosofică și cea sociojuridică plasăm opinia lui A.V. Lebedev: „Persoană este individul care ocupă un anumit loc într-o comunitate de oameni, care îndeplinește un anumit rol în această comunitate, care reprezintă un subiect al unei anumite activități, un titular al conștiinței și conștiinței de sine, care are o viziune asupra lumii, care a ajuns să înțeleagă funcțiile sale sociale, locul său în lume, drepturile și obligațiile sale, normele etice și estetice ale cunoașterii și implementarea lor în lumea exterioară” [9, p.9-10].

Abordarea psihologică, susținută de E.A. Klimov, presupune că „persoana trebuie privită ca un sistem de regulatori psihici care asigură orientarea și comportarea omului în integralitățile suprasituționale ale mediului social, cum ar fi idealurile, moralitatea, adevărul și alte asemenea valori general umane” [10, p.109-110]. La limita dintre abordarea psihologică și cea sociojuridică se situează opinia lui A.P. Kozlov: „Persoană constituie ansamblul unor caracteristici psihofizice și al unor relații sociale” [11, p.33].

Pentru prezentul studiu, relevanță mai mare prezintă abordarea sociojuridică. Unul dintre exponenții acesteia, R.R. Tuhbatullin, consideră că persoana o formează „relațiile sociale care asigură funcționarea normală a individului ca fenomen sociobiologic” [12, p.16]. O părere apropiată este exprimată de către S.S. Lohanski:

„În dreptul penal și în legislația penală, persoană este, în primul rând, omul, persoana fizică, adică o ființă biologică distinctă, un fenomen al naturii, care posedă, pe de o parte, caracteristici biologice (anatomice) (de exemplu, sex), iar, pe de altă parte, caracteristici sociologice, psihologice și spirituale, care exprimă abilitatea sa de a avea o gândire abstractă profundă, de a articula cuvintele, de a învăța mai repede (în comparație cu alte ființe biologice), de a asimila realizările culturii, de a avea un înalt nivel de organizare socială” [13].

Aceste poziții diferă în anumite privințe de cele exprimate de alți autori. De exemplu, A.N. Krasikov menționează: „În cadrul dreptului, persoană poate fi considerat nu orice om, ci doar acela care, în momentul nașterii, obține drepturi și libertăți și care este capabil să execute de sine stătător obligațiile stabilite de stat” [14, p.5]. E.V. Spektorski privește persoana ca pe „o ființă liberă și înzestrată cu voință” [15, p.356]. B.N. Cicerin este de părere că „persoană este ființa rațională cu voință liberă și, drept urmare, care posedă drepturi” [16, p.58]. A.P. Kunițan consideră că „persoană este ființa liberă, titulară de drepturi și obligații” [17, p.356]. Din aceste puncte de vedere ar reieși că persoană poate fi considerat doar individul care a parcurs întreg procesul socializării.

Deși remarcă neajunsul acestei concepții, A.G. Babicev se exprimă într-un mod controversat: „Legea penală apără atât copilul nou-născut, cât și omul în etate, precum și orice alt om viu care încă nu a devenit persoană sau care a pierdut capacitatea de a se realiza ca persoană, de a fi subiectul unei activități conștiente volitive (de exemplu, cel caracterizat prin iresponsabilitate). Chiar și în acele cazuri când în rezultatul atingerii vieții a survenit boala psihică constantă și persistentă a victimei, omul încetând a mai fi o persoană, fapta trebuie calificată ca tentativă de omor” [18]. Bineînțeles, orice om viu care, în opinia lui A.G. Babicev, „încă nu a devenit persoană sau care a pierdut capacitatea de a se realiza ca persoană” trebuie apărat de legea penală ca persoană. Suntem de acord cu S.V. Borodin, care menționează că o altfel de tratare a problemei „ar priva de apărarea legii penale adolescenții, persoanele aflate în stare de neputință, precum și persoanele care suferă de tulburări psihice” [19, p.11].

Luând în considerare neajunsurile și calitățile definițiilor noțiunii de persoană, formulate mai sus, propunem propria definiție a noțiunii date: *persoană este ansamblul de caracteristici sociale, biologice și psihologice ale unui individ, indiferent dacă acesta: a parcurs întreg procesul socializării; a devenit personalitate sau a pierdut capacitatea de a se realiza ca personalitate.*

În opinia lui A.Borodac, obiectul juridic generic al infracțiunilor, prevăzute de Capitolul II al Părții speciale a Codului penal, „este persoana ca o totalitate de relații sociale ale căror existență și desfășurare normală sunt determinate de ocrotirea celor mai importante valori ale fiecărui individ” [20, p.44]. Această părere corespunde nu legii penale în vigoare, ci Codului penal din 1961. În cadrul acestuia din urmă, infracțiunile contra persoanei erau prevăzute de normele Capitolului al doilea din Partea specială, intitulat „Infracțiuni contra vieții, sănătății, libertății și demnității persoanei”. În condițiile legii penale în vigoare, este relevantă opinia lui S.Brînză și V.Stati: „Deja nu mai putem susține, așa cum s-a făcut sub legea penală anterioară, că obiectul juridic generic al acestui grup de infracțiuni îl constituie relațiile sociale cu privire la persoană. Potrivit legii penale în vigoare, persoana („ființa umană considerată din momentul nașterii și până la încetarea ei din viață” [21]) trebuie privită ca valoare socială fundamentală, reprezentând obiectul juridic suprageneric comun pentru toate infracțiunile prevăzute în Capitolele II, III, IV și VII din Partea specială a Codului penal al Republicii Moldova” [22, p.148]. Așadar, ca **obiect juridic suprageneric**, persoana este reprezentată în normele Capitolelor II, III, IV și VII din partea specială a Codului penal prin atributele sale specifice. Din denumirea Capitolului II din Partea specială a Codului penal este lesne de înțeles că viața și sănătatea persoanei se numără printre astfel de atribute. În consecință, nu relațiile sociale cu privire la persoană, dar relațiile sociale cu privire la viața și sănătatea persoanei formează **obiectul juridic generic** al grupului de infracțiuni prevăzute de art.145-163 CP RM.

Observăm că legiuitorul moldav a decis să apere în cadrul unui singur capitol al legii penale atât relațiile sociale cu privire la viața persoanei, cât și relațiile sociale cu privire la sănătatea persoanei. R.I. Smirnov găsește explicație pentru această stare de lucruri: „Legătura de esență dintre sănătate și viață nu ne permite să ne gândim la apărarea lor separată. Sănătatea poate fi considerată o anumită caracteristică calitativă (relativă) a vieții. Doar împreună, cele două valori sociale determină însăși „prezența” unei persoane. ... Apărarea vieții garantează faptul că o persoană are un nivel minim de sănătate” [23].

În legile penale ale altor țări, denumirile capitolelor, similare cu Capitolului II din Partea specială a Codului penal al Republicii Moldova, denotă că obiectul juridic generic al infracțiunilor corespunzătoare este cumva diferit de obiectul juridic generic al infracțiunilor prevăzute de Capitolul II din Partea specială a Codului penal al Republicii Moldova.

Astfel denumirea „Infrațiuni contra persoanei” o au: Capitolul 4 din Partea specială a Codului penal al Republicii Estonia [24]; Capitolul 1 din Partea specială a Codului penal al Republicii Kazahstan [25]. Obiectul juridic generic al infracțiunilor prevăzute de aceste capitole îl constituie relațiile sociale cu privire la persoană.

Capitolul XV din Codul penal al Ungariei [26] are denumirea „Infrațiuni contra vieții, integrității corporale și sănătății persoanei”. Infracțiunile, prevăzute de acest capitol, au ca obiect juridic generic relațiile sociale cu privire la viața, integritatea corporală și sănătatea persoanei.

Denumirea „Infrațiuni contra vieții și integrității corporale a persoanei” este caracteristică pentru legile penale din spațiul ex-iugoslav: Capitolul treisprezece din Partea specială a Codului penal al Republicii Serbia [27]; Titlul paisprezece din Partea specială a Codului penal al Muntenegrului [28]; Capitolul paisprezece din Partea specială a Codul penal al Republicii Macedonia de Nord [29]; Titlul X din Partea specială a Codului penal al Republicii Croația [30]; Capitolul cincisprezece din Partea specială a Codului penal al Republicii Slovenia. [31] Obiectul juridic generic al infracțiunilor prevăzute de aceste capitole (titluri) îl formează relațiile sociale cu privire la viața și integritatea corporală a persoanei.

Denumirea „Infrațiuni contra vieții persoanei” o au: Titlul șaisprezece al Părții speciale a Codului penal al Republicii Federale Germania [32]; Capitolul XVII din Partea specială a Codului penal al Republicii Lituania [33]; Capitolul XIX din Titlul șapte al Părții speciale a Codului penal al Republicii Georgia [34]; Capitolul 21 din Titlului VI al Părții speciale a Codului penal al Republicii Kârgâze [35]; Capitolul II din Partea specială a Codului penal al Republicii Albania [36]; Capitolul I din Titlul I al Cărții a doua a Codului penal al Republicii Argentina [37]. Infracțiunile prevăzute de aceste capitole (titluri) au ca obiect juridic generic relațiile sociale cu privire la viața persoanei.

Comparativ mai multe legi penale conțin capitole (titluri, secțiuni) care au o denumire similară cu cea pe care o are Capitolul II din Partea specială a Codului penal al Republicii Moldova. Se au în vedere: Titlul II al Părții speciale a Codului penal al Ucrainei [38]; Capitolul XIX din Partea specială a Codului penal al Republicii Polone [39]; Secțiunea I a Capitolului I din Partea specială a Codului penal al Republicii Cehe [40]; Titlul întâi al Cărții a doua a Codului penal al Confederației Elvețiene [41]; Titlul întâi al Părții speciale a Codului penal al Republicii Austria [42]; Capitolul optsprezece din Titlul VIII al Părții speciale a Codului penal al Republicii Azerbaidjan [43]; Capitolul cincisprezece al Părții speciale a Codului penal al Mongoliei [44]. Obiectul juridic generic al infracțiunilor prevăzute de aceste capitole (titluri; secțiuni) îl constituie relațiile sociale cu privire la viața și sănătatea persoanei.

Denumirile capitolelor (titlurilor, secțiunilor) din toate legile penale specificate mai sus sunt determinate de tradiția juridică și realitățile juridice din fiecare țară. În Republica Moldova, tranziția de la concepția unitară „Infrațiuni contra persoanei” la concepțiile divizionare „Infrațiuni contra vieții și sănătății persoanei”, „Infrațiuni contra libertății, cinstei și demnității persoanei”, „Infrațiuni privind viața sexuală” și „Infrațiuni contra familiei și minorilor” a fost dictată, cel mai probabil, de raționamente de comoditate. Or, Capitolele II, III, IV și VII din Partea specială a Codului penal al Republicii Moldova numără împreună 43 de articole. În comparație cu varianta grupării lor în patru capitole, varianta grupării tuturor acestor articole într-un singur capitol ar fi mai puțin comodă pentru destinatarii legii penale. În afară de aceasta, consecutivitatea în care aceste capitole apar în Partea specială a Codului penal al Republicii Moldova sugerează că vieții și sănătății persoanei li se acordă o importanță mai mare decât celorlalte atribute ce caracterizează persoana.

Așa cum am afirmat mai sus, obiectul juridic generic al infracțiunilor prevăzute de Capitolul II din Partea specială a Codului penal al Republicii Moldova îl constituie atât relațiile sociale cu privire la viața persoanei, cât și relațiile sociale cu privire la sănătatea persoanei. Mai întâi va fi analizată prima dintre componentele acestui obiect: relațiile sociale cu privire la viața persoanei.

La prima vedere, în cazul infracțiunilor contra vieții și sănătății persoanei, dreptul la viață este cel căruia i se aduce atingere.

După părerea lui N.M. Plisiuk, conținutul dreptului la viață îl constituie: 1) dreptul persoanei de a se naște; 2) dreptul persoanei de a cere de la alte subiecte ale raporturilor juridice garanții politice, economice și de alt gen ale respectării depline a dreptului la viață; 3) dreptul persoanei la autoapărare împotriva unor pericole reale pentru viață; 4) dreptul persoanei de a se adresa pentru a-i fi apărată viața către organele și organizațiile de stat, nestatale sau internaționale; 5) dreptul persoanei la protecție și la salvare de către angajații abilitați ai organelor de drept sau ai serviciilor de salvare, de către lucrătorii medicali sau de către alți lucrători; 6) dreptul persoanei la absența în legislație a oricărui temeiuri pentru a fi lipsită de viață; 7) dreptul persoanei de a dispune discreționar de propria viață” [45, p.116-117].

C.Năstase afirmă, just, că dreptul la viață „este un drept inerent omului, este fundamentul tuturor celorlalte drepturi aparținând ființei umane” [46]. Această teză o confirmă prevederile unor acte internaționale ratificate de Republica Moldova: art.3 al Declarației Universale a Drepturilor Omului [47]; art.6 al Pactului internațional cu privire la drepturile civile și politice [48]; art.2 al Convenției europene pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale [49] etc. Caracterul fundamental al dreptului la viață derivă și din prevederile Constituției Republicii Moldova. Conform alin.(1) art.16 al Legii Fundamentale, „respectarea și ocrotirea persoanei constituie o îndatorire primordială a statului”. Totodată, în conformitate cu alin.(1) art.24 al Constituției Republicii Moldova, „statul garantează fiecărui om dreptul la viață ...”.

Pornind de la aceste premise, anume dreptul la viață ar fi cel care reprezintă una dintre componentele obiectului juridic generic al infracțiunilor contra vieții persoanei. În doctrina penală, această opinie este împărtășită, spre exemplu, de S.V. Tasakov [50, p.16], O.M. Krasikov [51, p.143] și N.G. Mikaelean. [52] De asemenea, M.A. Hotca afirmă că „obiectul juridic al infracțiunii de omor îl reprezintă relațiile sociale referitoare la dreptul omului la viață, ca drept absolut, indisponibil și opozabil *erga omnes*” [53, p.936]. V.Dobrinioiu vorbește despre „relațiile sociale referitoare la acordarea dreptului la viață al fiecărui om”. [54, p.96], iar Gh. Diaconescu: „relațiile sociale referitoare la dreptul fundamental al omului la viață” [55, p.151; 56, p.79] Opinii similare împărtășesc O.Loghin, G.Antoniou, T.Toader, M.Safta [57, p.76; 58, p.31; 59, p.38; 60, p.32] V.Ciocele [61, p.4], V.Păvăleanu [62, p.9] și Gh. Alecu [63, p.298]. În mod asemănător, V.Holban vorbește despre „relațiile sociale care se nasc, se dezvoltă în jurul dreptului persoanei la viață” [64, p.210].

Alți autori au puncte de vedere contrare. De exemplu, O.N. Vasiliuk susține că „viața persoanei este o valoare socială, spirituală și biologică independentă, care nu se confundă cu un drept subiectiv al acesteia” [65]. A.G. Babicev afirmă: „Tocmai viața persoanei, ca ceva dat de la naștere și care nu i-a fost încă luat prin moarte, și nu dreptul la viață, formează obiectul juridic special al omorului” [18].

După părerea lui I.H. Babadjanov, dreptul la viață are valențe formal-atributive; prin urmare, este necesar să se facă distincție între viață și dreptul la viață [66, p.46]. Un punct de vedere apropiat are O.S. Sotula: „În ceea ce privește dreptul la viață, acesta nu este viața însăși, ci o formă juridică, o facultate subiectivă cu caracteristici formal-atributive care sunt consacrate în Constituție, în actele juridice internaționale și naționale” [67, p.10].

Este util să-l cităm și pe S.Brînza: „Relațiile sociale sunt primare, iar un drept subiectiv este derivat. De aceea, relațiile sociale (iar nu dreptul subiectiv) constituie substanța la care atentează infracțiunea. Dreptul subiectiv reprezintă unul dintre subelementele relației sociale. ... În concluzie, dreptul subiectiv nu poate fi considerat obiect de apărare penală” [2, p.69]. De asemenea, L.Gîrla afirmă: „Dreptul la viață este elementul activ din conținutul relațiilor sociale care se formează, se dezvoltă și se desfășoară datorită și în jurul vieții ca valoare socială” [68, p.36].

Așadar, recunoașterea dreptului la viață ca una dintre componentele obiectului juridic generic al infracțiunilor contra vieții și sănătății persoanei ar însemna echivalarea acestui obiect cu una dintre părțile sale. O asemenea confuzie ar implica o percepere distorsionată a obiectului juridic generic al acestor infracțiuni și, în consecință, ar influența negativ stabilirea esenței juridice a infracțiunilor contra vieții și sănătății persoanei.

Unii doctrinari consideră că viața omului este una dintre valorile sociale apărute împotriva infracțiunilor contra vieții și sănătății persoanei. Cu alte cuvinte, acești doctrinari sunt de părere că obiectul juridic generic al infracțiunilor contra vieții și sănătății persoanei este reprezentat, printre altele, de viața omului privită exclusiv din perspectivă biologică. De exemplu, N.A. Nekliudov menționează că viața omului reprezintă „activitatea forțelor umane” [69, p.263]. În viziunea lui A.N. Krasikov, viața omului este „activitatea forțelor umane, care acoperă întreaga perioadă de existență psihofizică spontană, având un moment inițial și unul final” [70, p.11]. C.Alecu privește viața omului ca pe o „stare de fapt intervenită în urma producerii nașterii și înainte de producerea morții” [71]. R.S. Iujeka afirmă că „viața este un fenomen care presupune o combinație de caracteristici biologice fundamentale (metabolism, homeostazie, creștere, dezvoltare, reacția la factorii iritanți, reproducere, evoluție etc.), care caracterizează ființele vii, distingându-le de obiectele lipsite de viață” [72].

Pe de altă parte, S.V. Borodin susține că „viața persoanei este inseparabilă de relațiile sociale, deoarece obiectul omorului îl constituie nu doar viața persoanei sub aspect biologic, dar și acele relații sociale ale căror subiect este lipsit de viață” [73, p.31]. În opinia lui A.F. Istomin, obiectul juridic generic al infracțiunilor contra vieții și sănătății persoanei este reprezentat, printre altele, de „viața persoanei ca fenomen biologic, dar în același timp și ansamblul relațiilor sociale care alcătuiesc esența ei” [74]. A.M. Zaițeva privește viața

persoanei sub două aspecte: 1) viață fizică, ca funcționare a organismului uman; 2) viață socială, ca un ansamblu de relații sociale în care o persoană apare ca reprezentant al diferitelor asociații sociale (familie, colectiv profesional, stat etc.)" [75, p.7]. După părerea lui G.B. Romanovski, „dreptul ar trebui să abordeze viața nu doar ca pe o formă de existență biologică, ci și ca pe o modalitate de autorealizare a unei anumite persoane” [76, p.105]. În fine, părerea lui L.A. Ostapenko constă în aceea că „viața este o condiție a existenței persoanei ca ființă socială și, prin urmare, condiția existenței tuturor relațiilor sale. Lipsirea persoanei de viață înseamnă dispariția ei ca ființă biologică și, în același timp, încetarea tuturor relațiilor sociale în care ea a fost prezentă” [77, p.12].

Totodată, L.A. Ostapenko se contrazice, afirmând că „obiect juridic al omorului ar trebui considerată doar viața ca valoare esențială pentru persoană în general, și nu relațiile sociale sau elementele relațiilor sociale apărute prin lege. Or, nu se poate considera că viața persoanei, privită ca valoare naturală, inalienabilă și personală, se exprimă în relațiile obiective dintre persoane. Viața persoanei nu se referă la relațiile economice, biologice sau de alt gen și nu este reglementată în societate de diversele norme sociale (norme de drept, etice, cutumiare)” [77, p.12]. Pe poziții apropiate se declară E.V. Șkurnaia: „Viața nu reprezintă obiectul direct al reglementării juridice, ci numai obiectul raporturilor juridice, ale căror conținut îl formează drepturile subiective și obligațiile juridice ce asigură continuitatea vieții și calitățile relevante din punct de vedere juridic ale acesteia” [78, p.4].

Pe de altă parte, O.S. Sotula afirmă că „viața persoanei constituie obiectul reglementării juridice într-un domeniu foarte restrâns. Ea poate apărea doar ca obiect al apărării juridice, inclusiv prin mijloacele dreptului penal” [67, p.10]. În mod similar, N.V. Vitruk înțelege prin apărare juridică „metoda de influențare coercitivă asupra persoanei obligate, aplicată în principal de victimă și de autoritățile competente în modul prevăzut de lege, pentru a restabili drepturile și ordinea încălcată și pentru a aplica pedeapsa pentru infracțiune” [79, p.37].

Analiza tuturor acestor puncte de vedere ne permite să concluzionăm că una dintre componentele obiectului juridic generic al infracțiunilor contra vieții și sănătății persoanei nu se exprimă în viața omului privită exclusiv din perspectivă biologică. O astfel de abordare ar fi potrivită în cazul unei ființe umane nenăscute, nu în cazul unei persoane. Din aceste considerente, obiectul juridic generic al infracțiunilor contra vieții și sănătății persoanei trebuie privit ca un fascicol de relații care-i oferă persoanei posibilitatea să trăiască în cadrul societății, iar nu ca un ansamblu de caracteristici biologice.

În continuare, va fi analizată a doua componentă a obiectului juridic generic al infracțiunilor prevăzute de Capitolul II al Părții speciale a Codului penal: relațiile sociale cu privire la sănătatea persoanei.

În încercarea de a defini noțiunea de sănătate, unii autori menționează doar aspectul fizic al sănătății. Astfel, L.I. Gurevici este de părere că „sănătatea persoanei presupune funcționarea normală a întregului organism și, prin urmare, trebuie considerată din punct de vedere pur anatomic și patologic” [80, p.7-8]. E.V. Bezruciko și M.I. Galiukova afirmă că „sănătatea persoanei constituie o anumită stare fizică a organismului, care asigură integralitatea fizică și socială a unei persoane, îi asigură posibilitatea de a participa în volum deplin la relațiile sociale, de a se bucura de toate beneficiile vieții” [81,82]. După părerea lui A.A. Piontkovski, sănătatea persoanei constă în „integritatea corporală și funcționarea normală a organelor corpului uman” [83, p.569].

O abordare similară rezultă din pct.2 al Regulamentului nr.199 din 27.06.2003 al Ministerului Sănătății de apreciere medico-legală a gravității vătămării corporale: „Prin vătămare corporală se înțelege prejudiciul cauzat sănătății prin dereglarea integrității anatomice a organelor și țesuturilor sau a funcțiilor acestora, provocate de acțiunea diferiților agenți externi: mecanici, fizici, chimici, biologici, psihici” [84]. Din această reglementare reiese că sănătatea persoanei constituie integritatea anatomică și funcționarea organelor și țesuturilor umane.

Împotriva unei astfel de abordări obiectează I.S. Dombrovski: „Reducerea esenței cauzării vătămării sănătății la criteriul anatomic reprezintă un „atavism” din anii trecuți, care s-a păstrat în dreptul penal modern și care se datorează formulării folosite în actele normative anterioare – „vătămare corporală” [85]. În sistemul normativ moldovenesc, această formulare improprie este utilizată și în prezent.

Sănătatea persoanei se caracterizează nu doar sub aspect fizic, dar și sub aspectele psihic și social. Aceste aspecte sunt luate în considerare în definițiile unor autori. De exemplu, A.S. Nikiforov menționează că „sănătatea persoanei este starea generală normală a organismului uman în ansamblul său, exprimată în buna funcționare a acestuia” [86, p.77]. N.I. Zagorodnikov consideră că sănătatea persoanei este acea stare a organismului uman, când toate părțile, organele și sistemele sale funcționează normal” [87, p.16]. E.A. Bagun afirmă că „pentru necesitățile dreptului penal, noțiunea de sănătate poate fi definită ca stare calitativă prezentă a orga-

nismului uman înainte de comiterea unei infracțiuni împotriva persoanei, caracterizată printr-un anumit nivel de bunăstare fizică, psihică și socială, care-i permite să participe deplin la relațiile sociale și să se bucure de beneficiile vieții" [88].

Toate aceste definiții presupun un anumit neajuns. În opinia lui S.Brînza și V.Stati, „din perspectiva apărării juridico-penale, sănătatea persoanei nu trebuie înțeleasă în sens îngust, ca rezultat (bun sau rău) al funcționării organismului omenesc. Ea trebuie percepută ca un *statu-quo* de felul său, ca o stare psihosomatică, oricare ar fi gradul de morbiditate, a unei persoane. De aceea, anomaliile, disfuncționalitățile sau deficiențele de ordin fizic sau psihic nu influențează în niciun fel asupra facultății persoanei de a beneficia, pe tot parcursul vieții sale, de apărarea sănătății sale prin mijloacele dreptului penal” [22, p.148]. L.Gîrla și Iu.Tabarcea au o opinie apropiată [89, p.79]. Am menționat mai sus că viața persoanei este intim legată de sănătatea persoanei. Oricărei persoane, indiferent de starea sănătății sale, legea penală îi apără sănătatea până în ultimul moment al vieții. Oricare altă soluție ar fi discriminatorie, neîntemeiată și ilegală.

După examinarea obiectului juridic generic al infracțiunii prevăzute la art.146 CP RM, vom vorbi despre **obiectul juridic de subgrup** al acestei infracțiuni. Acest obiect îl au infracțiunile contra vieții persoanei, care sunt prevăzute de art.145-150 CP RM.

S.V. Borodin menționează că „obiectul juridic al infracțiunilor contra vieții persoanei este viața unei alte persoane. Obiectul dat este acea caracteristica comună care reunește toate tipurile de omor într-un singur subgrup de infracțiuni care atentează la viața persoanei” [90, p.16]. Trebuie de precizat că, potrivit legii penale a Republicii Moldova, subgrupul infracțiunilor contra vieții persoanei reunește nu doar infracțiunile de omor (art.145-148 CP RM), ci și lipsirea de viață din imprudență (art.149 CP RM), precum și determinarea și înlesnirea sinuciderii (art.150 CP RM).

Din punctul de vedere al lui V.Cioclei, „infracțiunile de omucidere au în comun obiectul lor juridic special” [91, p.4]. La rândul lor, Gh.Nistoreanu și A.Boroi vorbesc despre „relațiile sociale a căror formare, desfășurare și dezvoltare normală implică respectarea acelei valori sociale, care este viața omului” [92, p.48-49; 93, p.59]. S.Brînza consideră că „obiectul juridic special al omorului săvârșit în stare de afect îl constituie relațiile sociale cu privire la viața persoanei” [94]. A.Borodac exprimă părerea că obiectul juridic special al infracțiunii prevăzute la art.146 CP RM îl formează „relațiile sociale a căror existență și desfășurare normală sunt condiționate de ocrotirea vieții persoanei” [95, p.311]. Caracterizând același obiect, L.Gîrla și Iu.Tabarcea vorbesc despre „relațiile sociale care asigură securitatea vieții persoanei” [89, p.79]. O poziție asemănătoare are C.Josanu [96].

Este cunoscut că obiectul juridic special privește o singură infracțiune, nu un subgrup de infracțiuni. C.Bulai și B.N. Bulai afirmă că „prin obiect juridic specific sau individual se înțelege obiectul juridic propriu-zis al infracțiunii, specific fiecărei infracțiuni, constituit din relațiile sociale formate în jurul și datorită unei valori sociale specifice, subordonate uneia dintre valorile fundamentale, relații a căror formare, desfășurare sau dezvoltare nu ar fi posibilă fără apărarea acelei valori împotriva infracțiunii” [97, p.200].

De exemplu, în legătură cu obiectul juridic special al infracțiunii prevăzute la art.147 CP RM, S.Brînza și V.Stati menționează: „Obiectul juridic special al pruncuciderii îl formează relațiile sociale cu privire la viața copilului nou-născut” [22, p.318]. S.Copețchi și I.Hadîrcă afirmă că „obiectul protecției penale în conținutul unei infracțiuni ... poate să reiasă din statutul special al victimei...” [98, p.111].

Victima infracțiunii prevăzute la art.146 CP RM are, de asemenea, un statut special: persoana care provoacă starea de afect a făptuitorului prin acte de violență, insulte grave, alte acte ilegale sau imorale. Prin urmare, **obiectul juridic special** al acestei infracțiuni îl formează relațiile sociale cu privire la viața persoanei care provoacă starea de afect a făptuitorului prin acte de violență, insulte grave, alte acte ilegale sau imorale. Relațiile sociale cu privire la viața persoanei constituie obiectul juridic de subgrup al infracțiunii prevăzute la art.146 CP RM.

Ca elemente structurale ale relațiilor sociale apărute de legea penală în calitate de obiect juridic al infracțiunii, S.Brînza specifică: 1) subiecte; 2) conținut; 3) obiect [2, p.58]. Astfel, în cazul relațiilor sociale care formează obiectul juridic special al infracțiunii prevăzute la art.146 CP RM, distingem: 1) făptuitorul și persoana care provoacă starea de afect a făptuitorului prin acte de violență, insulte grave, alte acte ilegale sau imorale – subiectele relațiilor sociale apărute de art.146 CP RM; 2) dreptul la viață al persoanei care provoacă starea de afect a făptuitorului prin acte de violență, insulte grave, alte acte ilegale sau imorale, precum și obligația făptuitorului de a respecta acest drept – conținutul relațiilor sociale apărute de art.146 CP RM; 3) viața

persoanei care provoacă starea de afect a făptuitorului prin acte de violență, insulte grave, alte acte ilegale sau imorale – obiectul relațiilor sociale apărute de art.146 CP RM. După cum se vede, subiectele relațiilor sociale apărute de art.146 CP RM sunt: a) subiectul infracțiunii prevăzute la art.146 CP RM; b) victima infracțiunii prevăzute la art.146 CP RM. Conținutul relațiilor sociale apărute de art.146 CP RM se exprimă în facultatea socială a victimei infracțiunii prevăzute la art.146 CP RM, precum și în îndatorirea corelativă a subiectului acestei infracțiuni de a respecta o astfel de facultate socială. Facultatea socială a victimei infracțiunii prevăzute la art.146 CP RM este expres menționată în actele normative naționale și internaționale, și nu rezultă din textul acestora. Prin urmare, conținutul relațiilor sociale apărute de art.146 CP RM îl constituie dreptul la viață, și nu interesul de a viețui. În sfârșit, obiectul relațiilor sociale apărute de art.146 CP RM îl formează valoarea socială specifică în jurul și datorită căreia apar, se desfășoară sau se dezvoltă asemenea relații sociale.

S.Botnaru menționează: „Obiectul juridic principal și obiectul juridic secundar (adiacent), în literatura juridică de specialitate, constituie un obiect juridic complex, care este specific numai infracțiunilor complexe” [1, p.157-158]. Necesitatea verificării posibilei existențe a obiectului juridic secundar (adiacent) al infracțiunii prevăzute la art.146 CP RM este dictată de doi factori: 1) conform lit.a) art.117 CP RM, „concurența dintre două norme speciale are următoarele varietăți: ... dintre componența de infracțiune cu circumstanțe atenuante și alta cu circumstanțe agravante – infracțiunea se califică în baza celei cu circumstanțe atenuante”; 2) în opinia lui D.Buliga, în cazul infracțiunii prevăzute la art.145 CP RM, obiectul juridic secundar „este format din relațiile sociale cu privire la îndeplinirea normală a obligațiilor de serviciu sau obștești ale persoanelor investite cu o anumită autoritate sau responsabilitate, ca parte componentă a ordinii de drept instituite (lit.d) alin.(2) art.145 CP RM), relațiile sociale cu privire la libertatea fizică a persoanei sau relațiile sociale cu privire la securitatea publică sub forma neadmiterii luării de ostacii (lit.f) alin.(2) art.145 CP RM), relațiile sociale cu privire la îndeplinirea normală a obligațiilor de serviciu de către reprezentanții autorității publice sau de către militari (în cazul celei de-a doua modalități normative a agravantei prevăzute la lit.h) alin.(2) art.145 CP RM), relațiile sociale cu privire la exercitarea actului de justiție (în cazul primei modalități normative a agravantei prevăzute la lit.k) alin.(2) art.145 CP RM care prevede omorul săvârșit cu scopul de a ascunde o altă infracțiune)” [99].

Din aceste considerente, nu este clar dacă infracțiunea prevăzută la art.146 CP RM are sau nu obiect juridic secundar în cazul concurenței dintre art.146 CP RM și, de exemplu, lit.d) alin.(2) art.145 CP RM. În opinia noastră, infracțiunea prevăzută la art.146 CP RM nu poate avea obiect juridic secundar. Din lit.a) art.117 CP RM reiese că rezultatul concurenței dintre norma, care conține componența de infracțiune cu circumstanțe atenuante, și norma, care conține componența de infracțiune cu circumstanțe agravante, constă în anularea aplicării normei care conține componența de infracțiune cu circumstanțe agravante. Aceasta înseamnă, inclusiv, anularea existenței obiectului juridic special al componenței de infracțiune cu circumstanțe agravante. Săvârșirea infracțiunii asupra unei persoane, de exemplu, în legătură cu îndeplinirea de către ea a obligațiilor de serviciu sau obștești, poate fi luată în considerare ca circumstanță agravantă la stabilirea pedepsei pentru infracțiunea prevăzută la art.146 CP RM (după cum rezultă din lit.f) alin.(1) art.77 CP RM). Însă, o astfel de circumstanță nu poate influența asupra calificării faptei conform art.146 CP RM.

În concluzie, valorile și relațiile sociale aferente, menționate de D.Buliga în calitate de obiect juridic secundar (adiacent) al infracțiunii prevăzute la art.145 CP RM, nu pot constitui obiectul juridic secundar (adiacent) al infracțiunii prevăzute la art.146 CP RM. Or, obiectul juridic secundar (adiacent) are un caracter obligatoriu în structura obiectului juridic special al unei infracțiuni complexe. Infracțiunea prevăzută la art.146 CP RM nu poate avea un caracter complex nici măcar atunci când se aplică prevederea de la lit.a) art.117 CP RM. Valorile și relațiile sociale aferente, menționate de D.Buliga în calitate de obiect juridic secundar (adiacent) al infracțiunii prevăzute la art.145 CP RM, pot forma doar așa-numitul „obiect juridic facultativ” al infracțiunii prevăzute la art.146 CP RM. Prezența unui astfel de obiect este opțională, deci poate fi luată în considerare numai la individualizarea pedepsei.

Concluzii

Valorile sociale și relațiile sociale aferente, apărute împotriva infracțiunii prevăzute la art.146 CP RM, sunt reprezentate de următoarele cinci categorii (următorii cinci termeni): relațiile sociale cu privire la întreaga ordine de drept – obiectul juridic general; relațiile sociale cu privire la persoană – obiectul juridic suprageneric; relațiile sociale cu privire la viața și sănătatea persoanei – obiectul juridic generic (de grup); relațiile sociale

cu privire la viața persoanei – obiectul juridic de subgrup; relațiile sociale cu privire la viața persoanei care provoacă starea de afect a făptuitorului prin acte de violență, insulte grave, alte acte ilegale sau imorale – obiectul juridic special. În contextul obiectului juridic suprageneric al infracțiunii prevăzute la art.146 CP RM, persoana trebuie privită ca un ansamblu de caracteristici sociale, biologice și psihologice ale unui individ, indiferent dacă acesta: a parcurs întreg procesul socializării; a devenit personalitate sau a pierdut capacitatea de a se realiza ca personalitate. Recunoașterea dreptului la viață ca una dintre componentele obiectului juridic generic al infracțiunilor contra vieții și sănătății persoanei ar însemna echivalarea acestui obiect cu una dintre părțile sale. Viața persoanei este intim legată de sănătatea persoanei. Oricărei persoane, indiferent de starea sănătății sale, legea penală îi apără sănătatea până în ultimul moment al vieții. Oricare altă soluție ar fi discriminatorie, neîntemeiată și ilegală. Subiectele relațiilor sociale apărute de art.146 CP RM sunt: a) subiectul infracțiunii prevăzute la art.146 CP RM; b) victima infracțiunii prevăzute la art.146 CP RM. Conținutul relațiilor sociale apărute de art.146 CP RM se exprimă în facultatea socială a victimei infracțiunii prevăzute la art.146 CP RM, precum și în îndatorirea corelativă a subiectului acestei infracțiuni de a respecta o astfel de facultate socială. Facultatea socială a victimei infracțiunii prevăzute la art.146 CP RM este expres menționată în actele normative naționale și internaționale și nu rezultă din textul acestora. Prin urmare, conținutul relațiilor sociale apărute de art.146 CP RM îl constituie dreptul la viață, și nu interesul de a viețui. În sfârșit, obiectul relațiilor sociale apărute de art.146 CP RM îl formează valoarea socială specifică în jurul și datorită căreia apar, se desfășoară sau se dezvoltă asemenea relații sociale. Infracțiunea prevăzută la art.146 CP RM nu poate avea obiect juridic secundar. În schimb, ea poate avea un așa-numit „obiect juridic facultativ”.

Referințe:

- GRAMA, M., BOTNARU, S., ȘAVGA, A. et al. *Dreptul penal. Partea generală*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2012. 328 p. ISBN 978-9975-53-083-5
- BRÎNZA, S. *Obiectul infracțiunilor contra patrimoniului*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2005. 675 p. ISBN 9975-70-414-X
- СОТУЛА, О.С. *Кримінально-правова охорона життя людини в країнах романо-германської правової сім'ї: ретроспектива, компаративістика, моделювання*. Харків: Видавець Іванченко І.С., 2015. 429 с. ISBN 978-617-7377-05-3
- Уголовное право Украины. Общая часть* / Отв. ред. Е.Л. Стрельцов. Харьков: Одиссей, 2009. 544 с. ISBN 978-966-633-808-5
- КОРЯКИНА, Е.А. *Жизнь человека как объект уголовно-правовой охраны: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук*. Екатеринбург, 2011. 22 с.
- Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr.33 din 07.12.2017 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolele 327 alin.(1) și 361 alin.(2) lit.d) din Codul penal (abuzul de putere sau abuzul de serviciu) (sesizările nr.80g/2017 și nr.129g/2017). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr.27-32.
- Словарь по этике* / Под ред. И.С. Кона. Москва: Политиздат, 1981. 430 с.
- Философия. Ч. 2: Основные проблемы философии* / Под. ред. В.И. Кириллова. Москва: Юрист, 1997. 320 с. ISBN 5-7357-0151-7
- ЛЕБЕДЕВ, А.В. *Личность и ее свойства*. Санкт-Петербург: СПбГУНиПТ, 2001. 212 с. ISBN 5-89565-039-2
- КЛИМОВ, Е.А. *Основы психологии*. Москва: Юнити, 1997. 295 с. ISBN 5-85178-051-7
- КОЗЛОВ, А.П. *Понятие преступления*. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2004. 817 с. ISBN 5-942012-63-6
- ТУХБАТУЛЛИН, Р.Р. *Умышленные преступления против жизни и здоровья, совершенные в состоянии аффекта: общая характеристика и вопросы квалификации: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук*. Москва, 2005. 22 с.
- ЛОХАНСКИЙ, С.С. Уголовно-правовая характеристика признаков понятия «личность». В: *Право: современные тенденции: Материалы междунар. науч. конф. (г. Уфа, июль 2012 г.)*. Уфа: Лето, 2012, с.168-175. ISBN 978-5-87308-056-4
- КРАСИКОВ, А.Н. *Уголовно-правовая охрана прав и свобод человека в России*. Саратов: Полиграфист, 1996. 211 с. ISBN 5-85548-012-7
- СПЕКТОРСКИЙ, Е.В. Христианство и правовая культура. В: *Русская философия права: философия веры и нравственности. Антология*. Санкт-Петербург: Алетейя, 1997. 398 с. ISBN 5-89329-032-1
- ЧИЧЕРИН, Б.Н. *Философия права*. Санкт-Петербург: Наука, 1998. 655 с. ISBN 5-02-026784-8
- КУНИЦЫН, А.П. О человеке и праве. В: *Русская философия права: философия веры и нравственности. Антология*. Санкт-Петербург: Алетейя, 1997. 398 с. ISBN 5-89329-032-1

18. БАБИЧЕВ, А.Г. Актуальные вопросы начала и окончания жизни по уголовному законодательству России. В: *Государство и право: теория и практика: Материалы III Международной научной конференций (г. Чита, июль 2014 г.)*. Чита: Молодой ученый, 2014, с.58-61. ISBN 978-5-905483-18-9
19. БОРОДИН, С.В. *Преступления против жизни*. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2003. 467 с. ISBN 5-94201-155-9
20. BORODAC, A. *Manual de drept penal. Partea specială*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2004. 622 p. ISBN 9975-9788-7-8
21. POPESCU, T. Definirea persoanei în Codul penal. În: *Revista de drept penal*, 1998, nr.3, p.41. ISSN 1223-0790
22. BRÎNZA, S., STATI, V. *Tratat de drept penal. Partea specială. Vol.I*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1328 p. ISBN 978-9975-53-469-7
23. СМИРНОВ, Р.Ю. Здоровье человека как объект уголовно-правовой охраны. В: *Вестник Ярославского Государственного Университета им. П.Г. Демидова. Серия гуманитарные науки*, 2010, № 3, с.64-66. ISSN 1996-5648
24. *Criminal Code of the Republic of Estonia*. [Accesat: 25.05.2019] Disponibil: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/522012015002/consolide>
25. *Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексі*. [Accesat: 25.05.2019] Disponibil: <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/K1400000226>
26. *2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről*. [Accesat: 25.05.2019] Disponibil: <https://net.jogtar.hu/getpdf?docid=A1200100.TV&targetdate=&printTitle=2012.+évi+C.+törvény>
27. *Кривични законик Србије*. [Accesat: 25.05.2019] Disponibil: http://www.uzda.gov.rs/filesystem/sitedocuments/zakoni/krivicni_zakonik.pdf
28. *Krivični Zakonik Crne Gore*. [Accesat: 25.05.2019] Disponibil: <https://www.paragraf.me/propisi-crnegore/krivicni-zakonik-crne-gore.html>
29. *Кривичен законик*. [Accesat: 25.05.2019] Disponibil: <https://bit.ly/2Ere7dq>
30. *Kazneni zakon*. [Accesat: 25.05.2019] Disponibil: <https://www.zakon.hr/z/98/Kazneni-zakon>
31. *Kazenski zakonik Republike Slovenije*. [Accesat: 25.05.2019] Disponibil: http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r05/predpis_ZAKO905.html
32. *Strafgesetzbuch (StGB) § 213 Minder schwerer Fall des Totschlags*. [Accesat: 25.05.2019] Disponibil: http://www.gesetze-im-internet.de/stgb/_213.html
33. *Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas*. [Accesat: 25.05.2019] Disponibil: www.infolex.lt/portal/start_ta.asp?act=doc&fr=pop&doc=66150
34. *Criminal Code of Georgia*. [Accesat: 25.05.2019] Disponibil: <https://matsne.gov.ge/en/document/download/16426/157/en/pdf>
35. Уголовный кодекс Кыргызской Республики. В: *Эркин Тоо*, 2017, №19-20.
36. *Kodi penal i Republikës së Shqipërisë*. [Accesat: 25.05.2019] Disponibil: www.hidaa.gov.al/ligje/kodi%20penal%20i%20rsh.pdf
37. *Codigo Penal Argentino*. [Accesat: 25.05.2019] Disponibil: <https://iberred.org/sites/default/files/codigopenalargentino.pdf>
38. *Кримінальний кодекс України*. [Accesat: 25.05.2019] Disponibil: zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page12
39. *Kodeks karny*. [Accesat: 25.05.2019] Disponibil: <http://isap.sejm.gov.pl/Download?id=WDU19970880553&type=3>
40. *Trestní zákonik*. [Accesat: 25.05.2019] Disponibil: www.trestnizakonik.cz
41. *Code pénal suisse*. [Accesat: 25.05.2019] Disponibil: <https://www.admin.ch/opc/fr/classified-compilation/19370083/index.html>
42. *Bundesrecht konsolidiert: Gesamte Rechtsvorschrift für Strafgesetzbuch, Fassung vom 03.02.2019*. [Accesat: 25.05.2019] Disponibil: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10002296>
43. *Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsi*. [Accesat: 25.05.2019] Disponibil: www.e-qanun.az/code/11
44. *Эрүүгийн хууль*. [Accesat: 25.05.2019] Disponibil: <http://www.parliament.mn/files/6046>
45. *Кримінальне право України / За ред. О.М. Омельчука*. Київ: Наукова думка; Прецедент, 2004. 297 с. ISBN 966-00-0255-6
46. NĂSTASE, C. Dreptul la viață și la integritatea persoanei în concepția și practica europeană. În: *Pro Patria Lex*, 2011, vol.IX, nr.2, p.15-26. ISSN 1584-3556
47. *Universal Declaration of Human Rights*. [Accesat: 02.06.2019] Disponibil: <https://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>
48. *International Covenant on Civil and Political Rights*. [Accesat: 02.06.2019] Disponibil: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx>

49. *Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*. [Accesat: 02.06.2019] Disponibil: <https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=basictexts&c>
50. ТАСАКОВ, С.В. *Ответственность за убийство при смягчающих обстоятельствах по уголовному праву России*: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Самара, 2000. 24 с.
51. *Уголовное право России: в 2-х томах. Т.2. Общая часть* / Отв. ред. А.Н. Игнатов, Ю.А. Красиков. Москва: Норма Инфра-М, 1998. 624 с. ISBN 5-89123-236-7
52. МИКАЕЛЯН, Н.Г. Актуальные аспекты убийства по мотивам политической, идеологической, расовой, национальной или религиозной ненависти или вражды либо по мотивам ненависти или вражды в отношении какой-либо социальной группы. В: *Юридический вестник ДГУ*, 2012, № 4, с.81-85. ISSN 2224-0241
53. НОТЦА, М.А. *Codul penal: comentarii și explicații*. București: C.H. Beck, 2007. 1593 p. ISBN 973-115-001-3
54. NISTOREANU, GH., BOROI, A., MOLNAR, I. et al. *Drept penal. Partea specială*. București: Europa Nova, 1999. 733 p. ISBN 973-9183-46-8
55. DIACONSECU, GH. *Infrațiunile în Codul penal roman*. București: Oscar Print, 1997. 482 p. ISBN 973-9264-16-6
56. DIACONESCU, GH. DUVAC, C. *Tratat de drept penal. Partea specială*. București: C.H. Beck, 2009. 1158 p. ISBN 978-973-115-541-8
57. LOGHIN, O. TOADER, T. *Drept penal român. Partea specială*. București: Șansa, 1999. 662 p. ISBN 973-9167-88-8
58. TOADER, T. *Drept penal. Partea specială*. București: Hamangiu, 2007. 440 p. ISBN 978-973-1720-06-7
59. TOADER, T. *Drept penal. Partea specială*. București: All Beck, 2002. 555 p. ISBN 973-655-237-3
60. ANTONIU, G., BRUTARU, V., DUVAC, C. et al. *Explicațiile noului Cod penal. Vol. III (Articolele 188-256)*. București: Universul Juridic, 2015. 654 p. ISBN 978-606-673-337-3
61. CIOCLEI, V. *Drept penal. Partea specială. Infrațiuni contra persoanei*. București: C.H. Beck, 2009. 287 p. ISBN 978-973-115-670-5
62. PĂVĂLEANU, V. *Drept penal special*. București: Universul Juridic. 620 p. ISBN 978-606-673-287-1
63. ALECU, GH. *Instituții de drept penal. Partea generală și Partea specială*. Constanța: Ovidius University Press, 2010. 671 p. ISBN 978-973-614-579-7
64. BARBĂNEAGRĂ, A., BERLIBA, V., GURSCHI, C. et al. *Codul penal comentat și adnotat*. Chișinău: Cartier, 2005. 656 с. ISBN 9975-79-338-X
65. ВАСИЛЮК, О.Н. Жизнь как объект уголовно-правовой охраны. В: *Актуальные проблемы науки XXI века: сб. ст. уч. II науч.-практ. семинара молодых ученых, Минск, 16 февраля 2012 г.* Минск, 2012, с.12-16. ISBN 978-985-490-818-2
66. БАБАДЖАНОВ, И.Х. *Жизнь и смерть человека как институционально-правовые категории (теоретико-аксиологический и частно-правовой анализ)*: Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук. Душанбе, 2014. 388 с.
67. СОТУЛА, О.С. *Кримінально-правова охорона життя людини у країнах романо-германської правової сім'ї (порівняльне теоретико-правове дослідження)*: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Харків, 2016. 34 с.
68. GÎRLA, L. *Aspecte teoretice și practice privind infracțiunea de pruncucidere*. Chișinău: CEP USM, 2006. 216 p. ISBN 978-9975-70-623-0
69. НЕКЛЮДОВ, Н.А. *Руководство к особенной части русского уголовного права. Преступления и проступки против личности. Том I*. Санкт-Петербург: Типография П.П. Меркульева, 1876. 545 с.
70. КРАСИКОВ, А.Н. *Ответственность за убийство по российскому уголовному праву*. Саратов: Издательство Саратовского университета, 1999. 123 с. ISBN 5-292-02346-9
71. ALECU, C. Unele considerații privind moartea din perspectivă filozofică și juridică. În: *Vector european*, 2014, nr.2, p.163-168. ISSN 2345-1106
72. ЮЖЕКА, Р.С. Життя та здоров'я як об'єкти кримінально-правового захисту. В: *Стан дотримання прав людини в умовах сучасності: теоретичні та практичні аспекти: матеріали V Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. (Київ, 10 груд. 2014 р.)*. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2014, с.169-170.
73. БОРОДИН, С.В. *Квалификация преступления против жизни*. Москва: Наука, 1977. 240 с.
74. ИСТОМИН, А.Ф. С запасом прочности: о квалификации необходимой обороны. В: *Российская юстиция*, 1995, №7, с.42-47. ISSN 0131-6761
75. ЗАЙЦЕВА, А.М. *Жизнь человека как объект конституционно-правового регулирования*: Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2009. 237 с.
76. РОМАНОВСКИЙ, Г.Б. *Гносеология права на жизнь*. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2003. 370 с. ISBN 5-94201-179-8
77. ОСТАПЕНКО, Л.А. *Кримінально-правова характеристика умисних вбивств при пом'якшуючих обставинах (статті 116, 117, 118 КК України)*: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Київ, 2003. 14 с.

78. ШКУРНАЯ, Е.В. *Жизнь как объект права*: Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2010. 150 с.
79. ВИТРУК, Н.В. *Общая теория правового положения личности*. Москва: Норма, 2008. 447 с. ISBN 5-468-00162-2
80. ГУРЕВИЧ, Л.И. *Борьба с телесными повреждениями по советскому уголовному праву*: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 1950. 24 с.
81. БЕЗРУЧКО Е.В. Юридическое определение понятия «здоровье». В: *Философия права*, 2009, № 3, с.90-93. ISSN 1817-7085
82. ГАЛЮКОВА, М.И. Здоровье человека как приоритетный объект уголовно-правовой охраны. В: *Современные наукоёмкие технологии*, 2005, № 1, с.49-50. ISSN 1812-7320
83. ПИОНТКОВСКИЙ, А.А., МЕНЬШАГИН, В.Д. *Курс советского уголовного права. Особенная часть. Том 1*. Москва: Госюриздат, 1955. 743 p.
84. Regulamentul nr.199 din 27.06.2003 a Ministerului Sănătății de apreciere medico-legală a gravității vătămării corporale. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr.170-172.
85. ДОМБРОВСКИЙ, И.С. О содержании объекта причинения легкого вреда здоровью. В: *Вестник Калининградского филиала Санкт-Петербургского университета МВД России*, 2013, №1, с.91-95. ISSN 2227-7226
86. НИКИФОРОВ, А.С. *Ответственность за телесные повреждения по советскому уголовному праву*. Москва: Госюриздат, 1959. 128 с.
87. ЗАГОРОДНИКОВ, Н.И. *Преступления против здоровья*. Москва: Юридическая литература, 1969. 608 с.
88. БАГУН, Э.А. Здоровье человека как объект побоев и истязания. В: *Труды Оренбургского института (филиала) Московской государственной юридической академии*, 2013, №18, с.108-115. ISSN 2073-8838
89. ГЫРЛА, Л.Г., ТАБАРЧА, Ю.М. *Уголовное право Республики Молдова. Часть особенная. Том 1*. Кишинэу: Cartdidact, 2010. 712 с. ISBN 978-9975-4158-0-4
90. БОРОДИН, С.В. *Ответственность за убийство: квалификация и наказание по российскому праву*. Москва: Юрист, 1994. 216 с. ISBN 5-7357-0035-9
91. СІОСЛЕІ, V. *Drept penal. Partea specială. Infracțiuni contra persoanei*. București: C.H. Beck, 2009. 287 p. ISBN 978-973-115-670-5
92. BOROI, A. *Infracțiuni contra vieții*. București: All Beck, 1999. 249 p. ISBN 973-9435-57-2
93. NISTOREANU, GH., BOROI, A. *Drept penal. Partea specială*. București: All Beck, 2002. 580 p. ISBN 973-655-148-2
94. BRÎNZĂ, S. Infracțiunile prevăzute la art.146 și la art.147 CP RM: aspecte teoretice și practice. În: *Studia Universitatis Moldaviae. Seria „Științe sociale”*, 2014, nr.3, p.86-104. ISSN 1814-3199
95. BARBĂNEAGRĂ, A., BERLIBA, V., BÎRGĂU, M. et al. *Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu / Sub red. lui A. Barbăneagră*. Chișinău: ARC, 2003. 836 p. ISBN 9975-61-291-1
96. JOSANU, C. Omorul săvârșit în stare de afect. În: *Conferința științifică națională cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare” (28-29 septembrie 2016)*. Rezumate ale comunicărilor. Științe juridice. Vol.I. Chișinău: CEP USM, 2016, p.131-136. ISBN 978-9975-71-815-8
97. BULAI, C., BULAI B.N. *Manual de drept penal. Partea generală*. București: Universul Juridic, 2007. 678 p. ISBN 978-973-8929-83-8
98. СОРЕȚЧИ, S., HADÎRCĂ, I. *Calificarea infracțiunilor*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 352 p. ISBN 978-9975-53-547-2
99. BULIGA, D. Viața persoanei ca valoare socială unică, principal sau secundară ocrotită de legea penală. În: *Revista Națională de Drept*, 2016, nr.9, p.34-41. ISSN 1811-0770

Date despre autor:

Rodica BERDILO, doctorandă, Școala doctorală Științe juridice, Universitatea de Stat din Moldova.

Prezentat la 20.06.2019